

Sofi Oksanen

Kirjailija joutui lapsena salaamaan niin paljon asioita, ettei hän aikuisena enää jaksaa.

H

eti satamassa **Sofi Oksanen** tajuaa, että hänen olisi pitänyt pukea vielä kahdet sukkahousut. Siis yhteensä neljät. Niin hän yleensä tekee, kun joutuu ulos kylmällä säällä.

Ja Tallinnassa on kylmä. Pakkasta 15 astetta ja hyytävä viima.

Musta mersu kaartaa taksitolpalle ja pelastaa. Oksanen istuu etupenkille. ”Tahame Lasnamäele”, hän sanoo kuskille.

Kuski katsoo häntä hölmistyneenä. Kuka nyt Lasnamäkeen haluaa?

Lasnamäki on Viron ankeimpia lähiöitä, valtava kerrostaloalue, jossa asuu 110 000 ihmistä, melkein yhtä paljon kuin Oulussa. Mutta silloin kun Sofi Oksanen asui siellä, se oli moderni alue. Oksanen kolmihenkinen perhe, suomalainen isä, virolainen äiti ja kolmivuotias Sofi, asui vuokra-asunnossa, tietenkin, koska asunnot omisti valtio, Neuvostoliitto. Vuokra oli nimellinen, ja asunnon piti olla nykyaikainen, mutta torakoita siellä oli, ne Sofi muistaa. Ruskeanoranssit kuviotapetit ja torakat ja luteet. Oksasilla nukuttiin joka yö valot päällä.

Oksaset asuivat Tallinnassa vain vuoden. Mutta se oli harvinainen vuosi, sillä koko perhe asui silloin yhdessä. Äiti oli tulkkina, isä sähköasentajana Olümpia-hotellin rakennuksella. Vuoden kuluttua isä matkusti taas töihin muualle Neuvostoliittoon – Viipuriin, Leningradiin, Moskovaan, Sahaliniin. Äiti ja Sofi palasivat Jyväskylään, ja Sofi oppi, ettei virolaisuudesta kannattanut kertoa kenellekään.

Laululavan kohdalla taksikuski yrittää vielä. Eikö se kiinnostaisi? Se on sentään turistinähtävyys.

Jalka kaasulle. Ei tässä nähtävyyksien perässä olla, vaan muistojen.

”No tästä se Lasnamäki alkaa”, kuski sanoo. ”Talot ovat kaikki yhden ja saman näköisiä.”

Ainakin ne ovat suuria, kolosseja suorastaan. Beesiä betoniseinää, harmaata ja ruskeaa. Ikku-noita pitkissä riveissä.

Oksanen ei muista, mikä oli hänen kotitalonsa. Hän muistaa vain ne torakat ja tapetit. Ja sen, että isä kävi usein Suomessa ja toi aina Peppi-hiutaleita. Nyt Lasnamäessäkin on Prisma.

Oksanen alkoi puhua – tai kirjoittaa – virolaisuudesta kuusi vuotta sitten. Se tapahtui vahingossa.

Hän oli 24-vuotias dramaturgian opiskelija Teatterikorkeakoulussa, ja hän laski, että hänen pitää kiireesti alkaa kirjoittaa esikoisromaaniaan. Suuri osa hänen arvostamistaan kirjailijoista oli julkaissut esikoisensa alle 30-vuotiaana. **Aino Kallas, Anaïs Nin, Marguerite Duras, Sylvia Plath.**

Hänen oli päästävä samaan, oli se taikauskoa tai ei.

Oksanen päätti kirjoittaa syömishäiriöistä. Ne tuntuivat ajankohtaiselta aiheelta. Hänen tuttavapiirissään kärsittiin niistä, ja oli hänellä omaakin kokemusta. Vielä pari vuotta aikaisemmin hän oli kärsinyt bulimareksiasta, välillä ahminut ja oksentanut, välillä ollut kokonaan syömättä.

Oksanen kirjoitti, ”assosioivasti” kuten hänellä on tapana, ja tekstiin alkoi tunkea kielikuvia neuvosto-Virosta. Hän ihmetteli sitä, sillä aikaisempiin teksteihin Viro ei ollut tullut.

Syntyi tarina Annasta, joka sairastaa bulimiam ja asuu sysisuomalaisessa pikkukaupungissa. Jolla on virolainen äiti ja joka viettää kesät ihanassa Haapsalun mummolassa, mutta siitä ei kotikaupungissa puhuta.

Stalinin lehmät ilmestyi vuonna 2003. Oksanen oli silloin 26-vuotias.

Kriitikko **Suvi Ahola** kiitti kirjaa *Helsingin Sano-*

”Lapsena tottui sellaisiin pieniin kuolemiin”, Sofi Oksanen sanoo.

■ **Tunneli vie Tallinnan rautatieasemalle, Balti Jaamille. Sieltä Sofi ja äiti lähtivät junalla mummolaan Haapsaluun.**

missa. ”Oikeastaan Stalinin lehmissä on kyse vaikean elämisen vaikutuksista”, hän sanoi. ”Siksi menneisyyden penkominen ja vaikean elämisen murtaminen on niin tärkeää.”

Samana työtä, penkomista ja murtamista, Oksanen tekee nytkin. Periaatteessa. Käytännössä hän on taksikuskin kanssa tupakalla Lasnamäen Lukoilin pihalla.

Puhdistus on kauden teatteritapaus. Eikö tällaisen arvion ole pakko imarrella?

Ja vielä: ”Katsoja elää Suomen Kansallisteatterin Willensaunassa lamauttavan kauhun hetkiä seurattessaan draamaa, jossa naiset ovat sodan, miehityksen ja oman aikamme mafian rahankeruun raiskaamia ja kiduttamia uhreja.”

Näin Helsingin Sanomien **Kirsikka Mo-**

ring kirjoitti Oksanen esikoisnäytelmästä helmikuun alussa.

Oksanen ilmeikään ei värähdä. ”Kritiikki on aina tulkinta”, hän sanoo tyyneesti. ”Ja positiivinenkin kritiikki voi olla sellaista, ettei siitä tunnista omaa tekstiään. Parasta on aina katsojien ja lukijoiden palaute.”

Sitä hän saa Suomessa kaduilla ja kahviloissa – ”tunnistettavuudesta on etuakin” – sekä kotisivujensa kautta. www.sofioksanen.info.

Tämä kehuttu näytelmä, Puhdistus, on tarina Aliide Truusta, virolaisesta maalaisnaisesta, joka toisen maailmansodan aikana joutuu miehittäjän häpäisemäksi. Ei raiskaamaksi, vaan ehkä vielä pahempaa. Hänet pakotetaan tekemään seksuaalista väkivaltaa omalle sukulaistytölleen. Aliide vaikkei, jotta voisi edes jotenkin jatkaa elämäänsä.

Oksanen törmäsi aiheeseen lukiessaan uutisia Bosnian sodasta. Toki hän tiesi, että seksuaalinen väkivalta on ollut yleistä sodissa, mutta sitä hän ei ollut tajunnut, että

se oli sitä edelleen. 1990-luvulla, keskellä Eurooppaa.

Miksi se sallitaan? Miksi sitä pidetään ikään kuin asiaan kuuluvana, luonnollisena?

Kun vastauksia ei saa, pitää tyytyä kysymään kuuluvasti.

Oksanen toi aiheen lähemmäksi, Viroon, ja kirjoitti näytelmän. Nyt hän lihoittaa tarinan vielä romaaniksi, sillä parituntiseen näytelmään ”ei millään mahtunut kaikkea”. Romaanin pitäisi ilmestyä vuoden kuluttua keväällä.

Näytelmä pyörii Kansallisteatterissa ainakin tämän kevään ja ensi syksyn. Esitykset ovat loppuunmyytyjä toukokuulle saakka.

”Se on kivaa”, Oksanen sanoo, sentään.

Taksi jättää Tallinnan rautatieaseman eteen. Lasnamäen kierros on tehty. Parikymmentä kilometriä, hyvä keikka kuskille.

Oksanen avaa oven odotushalliin. ”Vähän on vielä tuttua tuoksua”, hän sanoo.

■ **Oksanen ilahtui Tallinnan Sex Market -näyttelystä. Se ei ollut ”näennäisen räväkkä”, vaan ”rauhallinen ja herkkä”.**

Jostain se tulee, vaikka asema on kaksi vuotta sitten remontoitu. Ehkä tuosta pienestä kauppahallista asemalaiturin päässä. Se on entisellään. Oksanen ostaa kolme rahkapullaa ja puhuu myyjälle viroa. 1980-luvulla se ei olisi onnistunut. Silloin Sofia ja äitiä ei palveltu, jos nämä yrittivät viroksi. Vain venäjänkielisille vastattiin.

Sofi ja äiti matkustivat aina junalla Haapsaluun mummolaan. Ensin Helsingistä laivaan, Georg Otsiin, ja sitten Tallinnasta junaan. Junamatka kesti monta tuntia, vaikka matkaa oli vain sata kilometriä. Sofi pelkäsi junia, sillä laiturin ja junan välissä oli leveä kuilu. Piti hypätä.

Nyt Haapsaluun ei pääse junalla lainkaan. Itsenäistymisen jälkeen Viro yksityisti rautatiet, ja uusi omistaja myi kiskoja rautaromuksi.

Sofi ja äiti olivat mummolassa monta viikkoa joka kesä – jos saivat viisumit. Se ei ollut itsestään selvää, vaikka sukulaiset lähettivät kutsut viisumeita varten. Koskaan ei voinut tietää, saataisiinko viisumeita enää ensi kerralla.

”Ne kotiinpaluut oli kyllä... Joka ikinen kerta tuli mieleen, että tämä voi olla viimeinen kerta, kun näkee mummon”, Oksanen sanoo. ”Totui sellaisiin pieniin kuolemiin.”

Vaikka Sofi viihtyi mummolassa, hän oli kylällä silmätkku. Länsimainen lapsi. Hänellä oli lyhyt tukka ja erilaiset vaatteet. Se herätti huomiota ja kateuttakin.

Ja kun Sofi palasi Jyväskylään, piti olla hiljaa virolaisuudesta. Niin oli yksinkertaisesti helpompaa.

”Sitä loukkaantui suomalaisten Viro-käsityksistä, ja tuntui täysin turhalta yrittää selittää”, hän sanoo.

”Suomalaiset tunsivat helposti sääliä tai ylemmyyttä virolaisia kohtaan. Ihmiset määrittävät hirveän usein asioita materialististen seikkojen kautta. Kyllä neuvosto-Virossakin

on voinut elää onnellista elämää, vaikka kaupassa ei ole ollut kaikkea.”

Ja sitten oli vielä se, mitä äidistä ajateltiin. Tai virolaisista naisista yleensä. Oksanen kirjoitti siitä ironisesti esikoisromaanissaan.

Miksi kaikki virolaisnaiset ovat huoria? Onko se niillä geeneissä?

Oksanen huokaisee. Hän oli kuvitellut, että asenteet olisivat jo muuttuneet, mutta sitten hän sai palautetta nuorilta lukijoiltaan, virolais-suomalaisten perheiden lapsilta. Eivät ne olleet.

Kahvitauko. Oksanen johdattaa Pikkadulle. Siellä on Maiasmokk, yksi Tallinnan vanhimmista kahviloista. Sen vaaleankeltaisessa talossa tehtiin leivoksia ja marsipaania jo 1800-luvulla.

Oksanen syö rahkapiirakkaa ja vastaa kysymyksiinsä. Suomesta soitetaan. Oksasta pyydetään vieraaksi tv-ohjelmaan, jo toisen kerran tänään. Oksanen on haluttu haastatettava, sillä hän on avoin ja rohkea puhuja. Niin, nykyään. ▶

” Ihmiset kysyvät tukasta, vaikka minä haluaisin puhua ihmisoikeuksista”, Oksanen valittaa.

Hän on puhunut julkisesti syömishäiriöstään. Tosin nyt hän on jo ”väsynyt aiheeseen”. Hän on kertonut biseksuaalisuudestaan ja fetisismistään. Tosin usein toimittajat ovat päätyneet tivaamaan vain epäolennaisuuksia. Hän on yrittänyt selittää goottiuttaan, mutta sitäkin on yleensä esitetty vain ”ulko-kohtaisia, jokseenkin naurettavia kysymyksiä”.

Oksanen antaa soittajalle pakit. Hän ei lähde kevyeen talk show’hun, ”siihen paskanjauhantaan”. Aikaisempaan pyyntöön hän suostui, sillä hänen keskustelukumppaneikseen tulevat elokuvaohjaaja **Klaus Härö** ja dokumenttiohjaaja **Imbi Paju**. Ei tarvitse puhua tukasta.

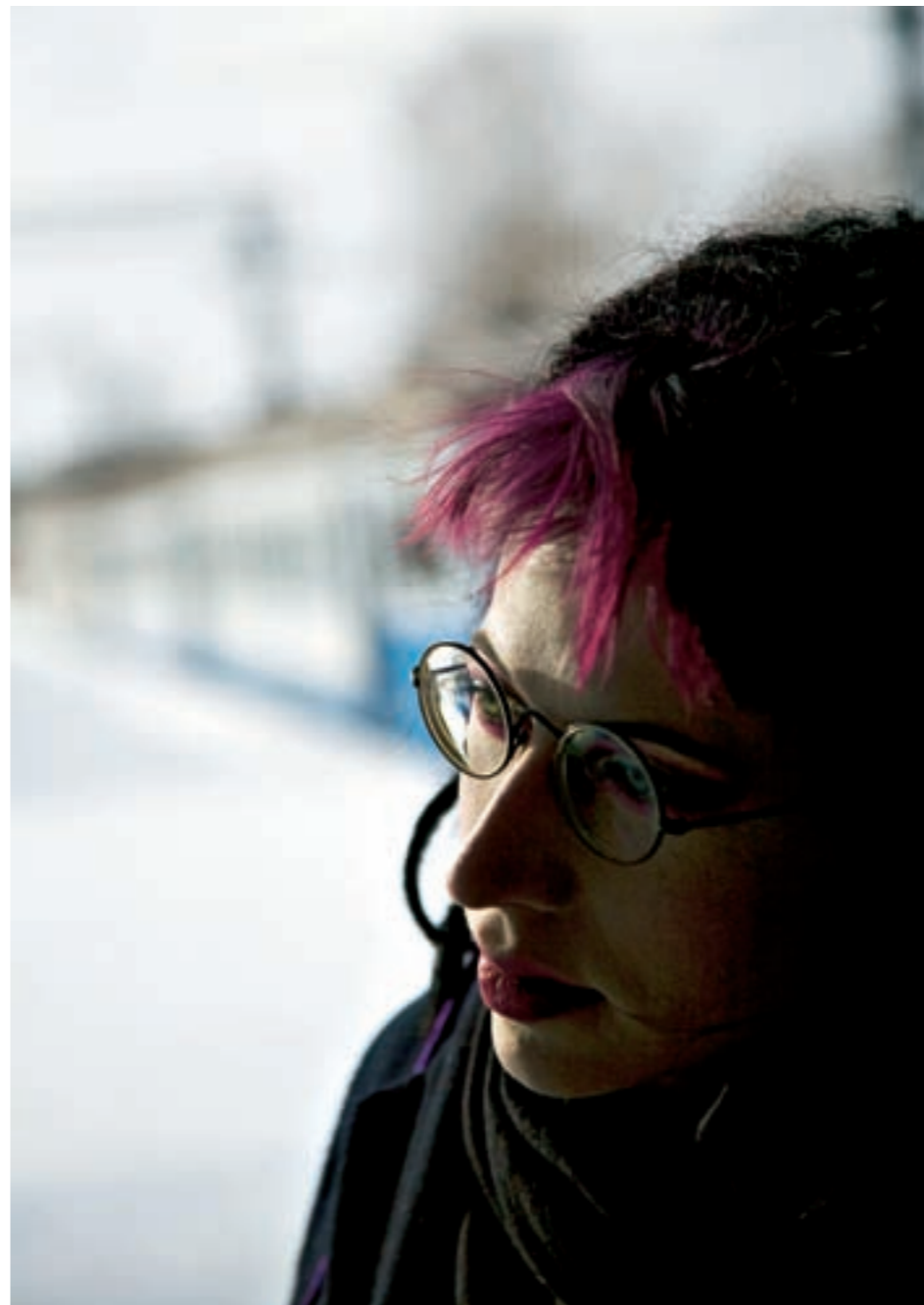
Juuri siihen Oksanen on lopen kyllästynyt. ”Ihmiset kysyvät tukasta, vaikka minä haluaisin puhua ihmisoikeuksista”, hän sanoo.

Omasta mielestään hän joutuu jatkuvasti perustelemaan ulkonäköään, ”selittämään olemassaoloaan”. Tuulipuvussa voi kyllä liikkua kaupungilla, jos haluaa. Mutta pinkissä tukassa tai vahvassa meikissä ei voi. Se on erikoisuudentavoittelua.

”Valtaväestöllä on kollektiivinen ylemmydentunne. Se, joka on valtaväestön näkökulmasta poikkeava, joutuu selittämään”, hän sanoo.

Oksanen on gootti, ja hänen ulkonäkönsä on sen mukainen. On tämä nyt sitten selittelyä tai ei.

Oksanen käyttää kosmetiikkaa näkyvästi, koska se on hänestä rehellisempää. Hän vastustaa ”pseudoluonnollisuuden ihannoin-

Kuka?

- ▶ Sofi-Elina Oksanen
- ▶ Ikä: 30
- ▶ Syntymäpaikka: Jyväskylä
- ▶ Kotipaikka: Helsinki
- ▶ Koulutus: opiskellut dramaturgiaa Teatterikorkeakoulussa vuodesta 1999. Sitä ennen opiskeli yleistä kirjallisuustiedettä, romaanista filologiaa, kirjoittamista ja naistutkimusta Jyväskylän ja Helsingin yliopistoissa.
- ▶ Työ: kirjailija. Julkaissut kaksi romaania, *Stalinin lehmät* (2003) ja *Baby Jane* (2005), sekä kirjoittanut Kansallisteatteriin näytelmän *Puhdistus*.
- ▶ Perhe: avomies, ystävät ja vanhemmat
- ▶ Harrastukset: ”ei oikeastaan ole”

■ **Oksanen perhe asui Lasnamäessä vuoden 1980. Isä oli töissä Olümpia-hotelliin rakennuksella. Hotelli rakennettiin olympialaisten purjehduskisoja varten.**

”Sillä missä gootin pinkki sokkivärikin.”

Mutta on goottius muutakin. Oksanen vennyttää pinnaa ja opastaa taas kerran utelevaa toimittajaa.

Goottius on nostalgiaa maahan tai maailmaan, jota ei ole koskaan ollut. Kaipuuta menneisyyteen, jota ei ole koskaan eletty.

”Siksi kai gooteiksi päätyy ihmisiä, jotka eivät jostain syystä ole kotonaan vallitsevasa yhteiskunnassa.”

Goottikulttuuriin kuuluu oma musiikki, kirjallisuus ja estetiikka. Mikä tärkeintä, se on seksuaalisesti suvaitsevainen. Ja suvaitsevaisuuden puolesta Oksanen jaksaa mesota.

Viime vuonna hän kirjoitti sadomasokis-

■ **Viro on ollut vahvasti läsnä Sofi Oksanen tuotannossa, mutta se tuskin on ”elinikäinen projekti”.**

mista ja fetisismistä artikkelin, joka julkaistiin *Kivun kauneus* -kirjassa. Hän kertoi olevansa fetisisti ja ihmetteli, miksi Maailman terveysjärjestö luokittelee hänet sairaaksi, ”seksuaalisesta kohdehäiriöstä” kärsiväksi.

Fetisisti on ihminen, jota kiihottavat esineet tai materiaalit, esimerkiksi jotkut vaatteet tai kengät.

Eikö terveen kirjoissa kulkeva heterokin ole fetisisti, kun hän kiihottuu toisen sukupuolen sukupuolielimistä, Oksanen kysyi.

Omaa ”fettariuttaan” hän luonnehti ehjäksi ja luonnolliseksi osaksi itseään, mieltymykseksi, joka ”liittyy hyvin selvästi rakkauteen ja jonka toteuttaminen tekee onnelliseksi”.

”Fettarius määrittää minua enemmän kuin mikään kansallinen identiteetti”, hän sanoo.

Mutta rajansa rehellisyydelläkin. Kirjan il-

mestymisen jälkeen moni julkisuuden henkilö tuli kauhistelemaan, miksi Oksanen ”ra-paa itsensä” tuolla tavalla.

”Suomi ei ole hirveän salliva eriäville mielipiteille”, Oksanen sanoo. ”Mutta jos kukaan ei puhu omalla nimellään, mikään ei koskaan voi muuttua.”

Sitä paitsi salaamisesta hän on saanut tarpeekseen.

Oksanen haluaa käydä vielä Tallinnan Taidehallilla, Kunstihoonella. ”Jos aikaa piisaa.”

Piisaahan sitä. Laiva Helsinkiin lähtee vasta parin tunnin kuluttua.

Näyttelyn nimi on *Kehaturg, SexMarket*. Se käsittelee prostituutiota valokuvin, maalauksin ja videoteoksin. Mukana on myös suomalainen **Teemu Mäki**. Häneltä Oksanen näyttelystä kuulikin.

Oksanen on ilahtunut näyttelystä. Prostituutiosta puhutaan Virossa, ja seksityöläisille on jopa perustettu oma terveyspiste.

Mutta ”närrää ja ulinaakin” on kuulunut, ja ”reilusti perinteisiä mielipiteitä”, hän sanoo. Niitä tuttuja: prostituutio on oma valinta ja helppoa rahaa.

Oksanen häviää näyttelysaliin. Pieni nainen, valtava tukka.

Tulee mieleen lehtihaastattelu parin vuoden takaa. Siinä Oksanen sanoi, ettei tällaisessa maailmassa voi olla onnellinen, jos on omatunto. Että epäoikeudenmukaisuutta vastaan pitää taistella. Pitää olla hullujen ja huorien puolella. **SK**

ELÄMÄNI KUVA

”On 1990-luvun puoliväli, olen juuri muuttanut Jyväskylästä Helsingin Kallioon. Asun ensimmäistä kertaa omillani ja vielä Helsingissä! Olin aika monta vuotta vartunut sitä.”